

Josip-Sebastijan Golenić

O pjesmarici Marijana Jajića

(Napivi bogoljubnih crkvenih pisamah)
Budim 1850

Treba odmah na početku primijetiti da je do sada malo pisano o Marijanu Jajiću kao čovjeku predilirskog i ilirskog doba. Ne predstavlja on po sebi neko naročito veliko ime, ali ono što u povijesti treba zamijetiti jest neumorni rad i zalaganje za nacionalnu kulturu, što su zamijetili njegovi suvremenici.

U svom članku »Životo opisne crtice o otcu Marijanu Jajiću Kapistranu«,¹ autor spominje djelovanje glasovitih Hrvata kao što su Miklaušić, Muliš, Gašparoti, Habdelić, Belostenec, a u »posestrimi Slavoniji«, slični domoljubni dusi, kao što su Reljković, Kanižlić, Krmpotić, Čevapović, Katančić, među kojima i otac Jajić časno mjesto zauzima.

Povodom 140-godišnjice rođenja Jajića, u osvrtu na tu obljetnicu V. Rudolf² primjećuje kako su za crkvenu glazbu Slavonije zaslužna dva čovjeka, dva Brođanina franjevca: o. Ivan Velikanović (1723—1803) i o. Marijan Jajić (1795—1858). Tako Velikanović u svom djelu »Upućenja katoličanska« tiskanom u Osijeku 1788., donosi dvije rasprave »O pivanju i civnikah« tj. kako treba u crkvama pjevati i svirati, te »O velikih i pivanih misa«. Osim toga je napisao i izdao pet knjiga nabožnog sadržaja. Možda bi i njega trebalo istrgnuti iz zaborava.

Evo najprije kratke biografije Marijana Jajića.

Rodio se 1785. u Slav. Brodu. Njegovi roditelji bili su siromašni i nisu imali mogućnosti školovati svog nadarenog sina. Oni ga povjeravaju franjevačkom samostanu u Brodu, gdje će se mali Stjepan, kako mu je bilo krsno ime, susresti s radinim i dinamičnim ljudima, što će, čini se, imati utjecaj i na njega. Na preporuku eks provincijala o. Marijana Lanoševića, zaslužnog kulturnog radnika (izdao Slovicu ilirsko-njemačku i njemačko-ilirsku i Epistole sa Evanđeljima) započeo je Jajić svoj redovnički život. Lanošević ga je instruirao kroz četiri i po godine a iza toga je i službeno primljen u Red za provincijala o. Aleksandra Tomikovića, također zaslužnog franjevca (napisao je Život Petra velikog, cara ruskog i Propovijedi svetačne). 1812. mladi se Jajić nalazi u Beču u novicijatu. Kuhač kaže da je u Beču studirao teologiju,³ dok spomenuti P. K. u »Životo opisnim crticama«⁴ s obzirom na filozofiju i teologiju kaže: »prvo izučil valjda u Iloku, a potomje u Daji i Aradu«. 1818. je zaređen za svećenika, a odmah iza toga je namješten u Vukovaru, gdje je vršio službu učiteljskih pripravnika, na zahtjev tadanjeg provincijala Grge Čevapovića (napisao na latinskom jeziku Povijest provincije Ivana Kapistranskog«). Ujedno je bio gvardijan i župnik. Zbog zalaganja i marljivog rada 1833. u Földvaru je izabran za provincijala. Iza te službe imenovan je upraviteljem osječke gimnazije, koju je službu vršio do god. 1845. S vremenom počeo je ozbiljno poboljšivati. Posljednje godine boravi u Budimu radi izdanja svojih djela, a 4. kolovoza 1858. u tom gradu i umire.

Da bi se dobio uvid u rad i djelovanje Marijana Jajića, navest ćemo njegova djela ovim redom:

1. »Vinac bogoljubnih pisamah« Budim 1827.

2. »Ručna knjižica« knjiga pastoralnog bogoslovlja, prerađena prema njemačkom autoru Löhru.

3. »Tome od Kempisa četiri knjige o naslidovanju Isuskrsta«, prijevod iz latinskog jezika, Budim 1835.

4. »Izborna povjestica Gospe badnanske« knjiga čudesa, Budim 1856.

5. »Napivi bogoljubnih crkvenih pisamah« za orguljaše, Budim 1850.

6. 1825. izdaje djelo o. Tobije Pastrica: Indijanski mudroznanci, prevedeno s njemačkog jezika.

7. »Sammlung von frommen kirchenliedern«, Pešta 1856.

8. »Ausfurliche Geschichte des gnadenbilders der seligsten Jungfrau zu Radna«, Budim 1857. djelo pod brojem 4. prevedeno na njemački.

Što se tiče citiranog djela pod brojem 5, treba spomenuti da se dva izdanja teksta pjesmarice nalaze u knjižnici franjevačkog samostana Kaptol 9.⁵

JAJIĆEVA PJESMARICA

U uvodu Jajić spominje da su njegove pjesme »što od drugiju pozajmljeni i sabrani (napjevi), što izvorno složeni i proizvedeni« što upućuje na razne provenijencije izvora, ali ima i vlastitih skladbi koje izričkom ne spominje. Nadalje spominje da je misnih napjeva najviše posudio »iz nimačkog« kao i to da je uglazbio one pjesme koje do sada nisu imale svoju melodiju. U vezi s tim sam kaže: »Da sam pako svakoj pismi još za sada po sve isverstiti napiv dao, i da bi gdi i bolji mogao biti, i sam doznajem«. Što se tiče pučkih pjesama na narodnom jeziku, Jajić ih opravdava: ... »spomeni se, da naš šlavonski narod ima povlasticu od 1053 godinah javnu S. Službu šlavonski obdržavati.« Nadalje primjećuje da ima »notnih i slovnihi pogrešakah... navlastito da svagdi bass po gornjim notama nije uredno postavljen, a gdi baš ponešto izostavljen ili pokrivo usađen...«

Posebno u uvodu zahvaljuje svojim suradnicima Gregoru Dvoršku civosviraču, (orguljašu) i Euzebiju Baueru, propovjedniku, franjevcima. Evo i riječi zahvale J. K. Derliku, budimskom učitelju i orguljašu, koji mu je pomogao u konačnoj glazbenoj redakciji: »Ime sam pako Gospod. Joze Kalasancie Derlika i zato vredno nadpisne uspomene esapio, jer nebiš sam u tako rečenom General Bassu utemeljit, pofaljeni mi je Gospodin svagdi svoju moguću pomoć u svomu smatranju prinašao«. Jajić preporuča da učitelji i orguljaši nastoje »po nekoliko časova svake sedmine, poskie škole, ili barem po nediljam i svetkovinam još sitnu muzku i žensku mladež u crkvenom pivanju potemeljnje ubavištivati...«

Treba još spomenuti da je ovo djelo posvetio banu Josipu Jelačiću, kojemu je ujedno posvetio stranicu uvodne riječi, iza koje slijedi uputstvo pjevaču i sviraču, s naslovom »Bogoljubni pivače«.

Podjela pjesmarice

U podjeli ću se držati originalnih naslova, kako ih donosi Jajić. Na početku je pjesma »Ecce sacer-

dos« jedina, kojoj spominje autora »od Fr. Kreutza«. Iza toga slijede antifone: Rorate, Asperges. Vidi aquam, Duhu Svetom, U Boga Otca i Sina.

Evo ostalih naslova: Pisme o blagoslovu, Pisme pod S. Misom običajne, Pisme za svako vrime i prigodu, Pisme od presv. Tila Isusova, Pisme Božićne, Pisme za SS 3 Kralja, Za cvitnu i veliku zajedno Nedilju, Pisme uskeršnje, Pisme za dneve običnog Pomoženja, Pisme od Blažene Dvice Marie, Pisme za vrime Prišaštja (Adventa), Pisme za različite svetoc

Sto se tiče teksta pjesama, prvo izdanje pod naslovom »Vinac bogoljubnih pisamah« izašlo je 1827. u Budimu i doživjelo sedam izdanja, a kasnije u obliku molitvenika do 1903. u 20 izdanja. Tu se opaža velika evolucija jezika. Prva desetljeća su bila presudna za hrvatski jezik. Upravo u Budimu je u to vrijeme bio cenzor Antun Nagy, književnik i pravnik, profesor gramatike, koji je i sam 1818 dao tiskati svoj »Novi i stari kalendar horvatski«. Upravo je u njemu stari kajkavski pravopis zamijenio slavonskim. On je bio i cenzor Jajićevog Četvrtog izdanja »Vinca«: Antonius Nagy, censor et Libr. Revisor. 1830. također u Budimu, Gaj tiska svoju malu knjižicu od 27 stranica na hrvatskom i njemačkom jeziku: »Kratka osnova horvatsko-slovenskoga jezika pravopisanja«. Draškovićeva »Disertatia« izašla u Karlovcu 1832. već donosi i ostvaruje tekovine oko formiranja hrvatskog jezika i nastojanja ilirskog preporoda. Čini se da je i »Vinac« upravo s jezične strane bio također plod nastojanja oko prave fizionomije jezika. U ovome četvrtom izdanju, kojim sam se poslužio, Jajić kaže: »Opominjam samo blage upotribitelje ove Knjižice, dasam u ovom 4-tom izdanju nekoje pisme gdi gdi popravio, nekoje u svom zaderžaju malo uzmložao, a nekoje k'tomu nove pridao i dajim zato gdi u pivanju paziti valja, dase da proshastim izdavanim knjižicam po sve neslažu«. Još uvijek je Jajić svjestan jezičnih nedostataka koje će njegovi »dobri i blagi Domorodci« rado popraviti.

Misne pjesme

Nakon spomenutog broja uvodnih pjesama, koje Jajić nije stavio ni pod jedan spomenuti naslov, na desetoj strani pri dnu počinju pjesme pod misom. Sve su parafraze misnog ordinarija. Evo njihovih naslova. Na ulaz: »Sad prid tvojim veličanstvom«, pa »Gloria ili na Slava«, »Napiv za Epistolu I«, »Napiv na Epistolu II«, »Napiv na Epistolu III«, »Na Credo ili na Virovanje«, »Na Offertorium ili Prikazanje«, »Na Sanctus ili Svet« »Poslije podizanja«, »Prie Pričesti«, »Na Pričestjenje« i »Na sveršetak S. Mise«. Da bi zadovoljio potrebe orguljaša, Jajić donosi i »Praeludium alla Fuga iliti Pridigranje Civopivnika na izhod S. Mise, ili drugdi«, naravno bez autora skladbe. Druga mogućnost koju predlaže autor kao početak misne pjesme jesu četiri varijante ulazne pjesme »Na lica mi padamo«, između kojih je preludij od dvadesetak taktova a koji je ujedno uvod u drugu varijantu. Tu se još nalazi poznata misna pjesma »Sa nebesa sad će doći«, a kod Jajića glasi »Iz neba će sada doći«. Melodijski se potpuno ne podudaraju razlogom, što je svakako za područje u kojem je pjevana, nadodavana »varijantax«. Iza toga slijede opet parafrazirani tekstovi mise do završne pjesme »Finale Missae«: »Nedaj ovdí smanjkat nami«. Zanimljiva je misna pjesma s naslovom »Falu sada«, koja na završetku svake strofe hrvatskog teksta ima Kyrie eleison. Druga varijanta iste pjesme je kraća i nema ovog dodatka. I na kraju ovog dijela spominje pjesmu »Prid tobom svi padamo« koja je služila kao ulazna pjesma.

Osim ovog spomenutog, Jajić ima niz misnih pjesama prema crkvenoj godini s naslovom: »Pisme misne a) za Svako, b) za Adventsko, c) za Božićno i d) za Uskersno Vrime«. Naime pjesma »Gospodine Bo-

že«, pjeva se tako, da se prva strofa pjeva u svako vrijeme a pred ostalima piše: advent, božić, uskrs. Ta ista pjesma zamišljena je tako, da se izmjenjuju u njoj soli i tutti. Postoji još niz misnih pjesama pa euharistijskih i varijanata »Tantum ergo«. Autor spominje i jednu mađarsku pjesmu, za koju veli da je »pošlavončena« a na hrvatskom glasi »Zdrav oh sveti Kruše«.

Kraj ovog dijela ima zahvalnicu »Tebe Boga falimo«, a razlikuje se melodijski od one koja se danas pjeva.

Božićne pjesme

Ovaj dio broji 18 božićnih pjesama. Ciklus počinje pjesmom »Oh pastiri«, koja nam je poznata kao »Oj pastiri čudo novo« Danas se pjeva malo drugačije. Predhodi joj uvod od sedam taktova, dok sama pjesma u središnjoj kadenci modulira u dominantu. Evo njezine melodije:

Oh pa - sti - ri ču - do no - vo ni - ste
 nig - da vi - dje - li o - vo u ja - bli - ce pri - de
 ro - di - ti se Bog, koji s'ne - ba sni - dje ra - di pu - ka svog.

Slijedi »Svim na zenlji«, koja se razlikuje od sadašnje pjesme po ritmičkoj stilizaciji, koju kod Jajića prožima nota s točkom kao i na mjestu ponavljanja. I ona ima četiri uvodna takta. »Kakvo čudo« je božićna pjesma koja sada nije poznata ili je izumrla. I ona sadrži modulaciju a na kraju podsjeća na motive poznatih božićnih pjesama.

Pjesme »Nov glas nosim« prepoznaje se u današnjoj »Oj pastiri čujte novi glas«. Ima male melodijske varijante kao i modulaciju, a predhodi joj i uvod od pet taktova. »Kakves to jasnosti« je donesena u 6/8 mjeri, a čini se da je i ona zaboravljena i da se više ne pjeva. Posebno je zanimljiva pjesma »Danas se čuje«. Ima predgru od osam taktova s opaskom da taj uvod svira »flauta in 8-ava con Organo«. U biti ta pjesma nema nikakove sličnosti s današnjom. Nekakova sličnost bi se mogla nazrijeti tek u samom uvodu. U njoj se ponavlja alterirati četvrti stupanj da bi u sredini modulirala u dominantu. Zbog svega toga navodim cijeli primjer:

Da - nas se ču - je da - ga - daj no - vi u ze - mji
 na - šoj i jeate o - vi ho - di - te k na - mi oh čo -
 - ba - ni po - hi - ti - te i vi - di - te je - dno ne -
 - be - sko di - teš - ce u kri - lu maj - ke Di - vi - ce.

(Nastavak slijedi)